

geljnem, ki ga prinese bojni tovariš zapuščenemu dekletu, bi se odprl učinkovitejši pogled v dekletovo žalost, kakor s sentimentalno pesmijo Njega ni. To je le eno zrcalo, kot bi jih bilo še lahko sto. Dr. J. Š.

Pont des artska beračica. Odpoved nesrečne žene. Po W. Hauffu priredil Franjo Kolenc. Samozaložba. Str. 134. Maribor, 1928. — Nemški romantik W. Hauff (1802—1827) slovi zlasti kot pripovedovalec pravljic; velik uspeh je imel s svojo satiro »Mož v luni« (prevedeno tudi v slovenščino); klasične so tudi nekatere njegove novele. Novela, ne roman, je tudi to delo. Mladenič Fröben je v neki viharni noči podaril mladi beračici, ki je uporno skrivala svoj obraz ali vsaj oči, na mostu Pont des Arts v Parizu miloščino. Tisti hip se je vzbudila v njem ljubezen do skrivnostne beračice. Nje podoba mu ni izginila izpred oči nikdar več, dasi nje same ni videl dolgo vrsto let; slednjič jo najde — kot nesrečno ženo svojega prijatelja. Ta, surov značaj, jo zavrže, zvedevši, da je beračica (dasi le v sili, za bolno mater!), a s Fröbenom, za katerega skrivaj tudi ona gori že od srečanja na Pont des Arts, se ne more, se noče poročiti, ker je v vesti vezana kot katoličanka. Sledi grenka odpoved...

Dejanje je res velezanimivo, napeto. Tehnika prve romantike, kakor jo pri nas prav dobro poznamo iz Jurčičevih novel in romanov. Strastnost, ki polje v noveli, pa ne more dobro vplivati na mladega čitatelja. — Prevod (prireditve) je gladek; le nekaj napak moti, n. pr. obleči se, namesto obleci se. Tudi iz te prireditve ni jasno, kdo in kdaj je našo junakinjo slikal, da je mogel Fröben hoditi gledat nje sliko v galerijo v Stuttgartu. Dbv.

Mladost v džungli. Spisal Dhan Gopal Mukerđi. Prevedel Josip Vidmar. Slikarsko opremil Božidar Jakac. Str. 151. Založba »Svet«. Ljubljana, 1928. — Mlad človek se uči ali iz knjig ali pa — če zna in hoče — iz bistrega opazovanja ljudi in narave. Mukerđijeva knjiga nam pripoveduje, česa se je enajstletni deček (pač pisatelj sam?) pod vodstvom svojega očeta z ostrim opazovanjem vseh raznih živali v džungli naučil. Džungla je bila za dečka prva, pa tudi najzanimivejša knjiga, polna naravoslovnih, pa tudi npravstvenih nauk. Tudi mi se ne nehomo čuditi ob tem pripovedovanju: kakšna je džungla dopoldne, opoldne, zvečer, pred polnočjo, opolnoči, proti jutru; katere živali žive v njej: opice, sloni, medvedje, nosorogi, bizoni, bivoli, tigri, pantri, leopardi, šakali, lisice, antilope, jeleni, krokodili, kače, pavi, papige, vseh vrst mravlje, čebele...; deček se uči spoznavati živali po odtisih stopinj, po njih vonju, po načinu, kako se grmovje giblje pod njimi; bistro opazuje, kako hodijo, kako pijejo; odpre se mu spoznanje, da imajo travojedne živali mnogo prednosti pred mesojednimi (z očetom skleneta biti vegetarijanca!). Dih nam zastaja, ko čitamo naravnost klasične opise dvobojev na življenje in smrt med tigrom in leopardom, med tigrom in antilopo, med pitonom (kačo) ter pavom, med bizonom in človekom (dečkom) itd. Kakor so glede ostroti čutov travojedne živali nad mesojednimi, tako prekašajo — vidi pisatelj — preprosto živeči meščanje v razumnosti in lepoti nenaravno živeče meščane; tudi do živali se oni vedejo kot bratje, le-ti kot sovražniki.

Ko čitamo, kako živali pijo, namreč bistro prisluskujoč šumom in odmevom (str. 136), z grozo čutimo,

koliko so živali nad človekom, uživajočim alkohol in pri tem zgublajočim občutje in zavest. Da, džungla bi mogla navdušiti za abstinenco.

SRBSKO-HRVATSKO SLOVSTVO

Ante Dukić: Pogledi na život i svijet. Zagreb, 1929. Str. 70. — Brzi ritom novodobnega življenja zajema vse človeštvo v nevzdržnem valu, da se osebnosti sredi njega spreminjajo v mehanizme, ki jih gibljeta samo še dve vzmeti, pohlepnost in nevoščljivost. Ljudje postajajo slepi za prave človeške vrednote in se povračajo v avtomatizem živalske zavesti. Zato je Dukić spisal izredno koristno knjigo, ker v nji kaže pot od kolektiva do individualnosti, od napake do čednosti. To so pogledi modrosti, ki ji je glavni cilj ohranitev osebnosti in pravega duhovnega bogastva. Čeprav so ti »Pogledi« sestavljeni za praktično uporabo, vendar ne morejo biti vedno praktični, ker prava osebnost se tvori z žrtvami v nasprotju do sveta, kakor se tudi čednost zasveti po dolgoletnem brušenju s prahom človeških napak.

Aforistična oblika, katere prvotni zametek so pogovori in izreki imenitnih mož, živi že od antike naprej kot epigram, poleg njega pa se pojavi v novi dobi proza, kot maksime (Laroche-foucauld), misli (Pascal, Chamfort), fragmenti (romantika) in doseže vrhunec v Nietzscheju. Aforizem je utrinek subjektivnega duha, ki se užge pri opazovanju konkretnosti. V njem tiči vsa neposredna moč osebnosti, ki bi se v razumskem, logičnem sistemu izgubila. Aforizem je kakor električna žarnica, ki se sicer ne more meriti s solncem, vendar nam razsvetljuje noč in proseva celo trda telesa. — Logične nedoslednosti bi našel tudi v tej zbirki, kdor bi hotel cepiti dlako, kajti naši pojmi streme po splošnosti, zmisel aforizma je pa posebnost; dlakocepnosti je ost odkršil že avtor z besedami: »Ne deri grla za istinu, koja u životu ne znači ništa« (40).

V ozadju »Pogledov«, ki so nekaka etika sodobnega življenja, stojita Maeterlinck, ko Dukić zre v mistiko onostranskega sveta, in Bergson, ko trdi, da je najvišja oblika življenja, pomagati Bogu ustvarjati svet. Kot Bog in narava neprenehoma ustvarjata, tako tudi človek ustvarja in delaj. Le pesniku prizna pravico brezdolja, ki je kot vulkan, kadar miruje: Kdor živi, samo da živi, je največji bedak v blaznici življenja (24). Nasprotno smer sta včasih zastopala Fr. Schlegel in Tolstoj z nazorom, ki je izražen v Tao in Nirvani, da je čisto vegetiranje v lenobi najvišja življenjska oblika. Moderna samozavest, ki že od romantike naprej misli, da lahko odgrne kopreno prirode, mu včasih ne ugaja, zato se nagiblje h Kantovemu skepticizmu, ki gleda meje človeškega spoznanja: Ne dižimo košulju Majci prirodi (69). Ni se vdal popolnoma vetru nove »svinčene dobe«, v kateri vlada glava, ampak si želi nazaj zlato dobo, v kateri je vladalo srce: zato se borimo za stvari, ki prinese v bodočnosti dobro, ne zlo (38). Dukić se odvrta tudi od skrajnega individualizma Nietzschejevega, ki zameta socialno enakost in priznava le še subjektivno resnico in moralo nadčloveka, ko trdi, da so čednosti le suženjske slabosti; avtor pravi: Zao čovjek smatra kreposti slaboćom (56), vendar je v njem nekaj Nietzscheja v besedah: Na pravo se

sklicuje slabši, močnejši si ga vzame sam (59). Stroga ločitev med legalnostjo in moralnostjo ima korenine v romantiki, ki je v svojih fragmentih prva razkrila hinavščino in nemoralnost, ki se včasih skriva za pozitivnimi zakoni. Dukić vidi lopove, ki vendar niso ničesar naredili proti pisanemu zakonu in se povzpne do viška s trditvijo: Zakon je za lopove (47). Pravi zakon naj bo zakon srca in vesti (47), dobrota naj ti bo najvišji zakon (59). — Kantove etike s strogim nasprotjem med nagnjenjem in dolžnostjo, v kateri ideal pameti zatira naravne zakone, ne priznava, ampak misli na »lepo dušo« klasikov, ki se v njej nagnjenje spremeni v dolžnost, ali na romantično naziranje, da so npravni zakoni naravni zakoni: Pravi čovjek ne pozna dužnosti; on ne čini ništa jer mora, nego jer hoće (47). Človek naj bo nekak mikrokosmos s socialnim čutom (Stopimo svoj mali »ja« v veliki »mi«, 25), opaja naj se z vonjem duše (15) in vsemira, z zrakom, ki ga vdihava Bog (69), da ga bo navdajalo pravo človeštvo. Glavna naloga je ohranitev individualnosti, njegova smrt nastopi že tedaj, ko to izgubi (35).

Kdor tako gleda duhovno osebnost, ne bo dajal potuhe prevzetnim in hinavskim osebam, ampak bo pustil, da se nered sam v sebi zruši, kajti ta etika neomajno veruje, da ima resnica in čednost plačilo, laž, sovraštvo in zavist pa kali kazni v sebi. Ve, da to prinaša človeku bridkost, a on ni Knigge, ki je tudi hinavščini pustil pot v svojo moralo, če to prinaša človeku korist. Paralelno s tem gre opozicija proti lažni morali racionalizma, da dober namen posvečuje slaba sredstva (45).

Višek sreče je izoblikovanje človeka, ki nosi v sebi duševni mir (27). Tu pa mu stoji pred očmi napis delfiškega preročišča: Νίμωσ αγγων. Vsaka modrost svari pred navalom krvi in pravi: Ne vdaj se hipni strasti, ampak malo počakaj, da prevlada v tebi razum (29), ustavi se v toku življenja in se vzpni nad čas (27), da boš mogel ravnati po zlati sredini.

Kdor hoče biti dosleden učence Dukićeve modrosti, mora biti vsekako »materielno nezavisen«. Dr. J. Š.

UMETNOST

Rajko Ložar: Die slowenische Malerei der Gegenwart. V »Die Kunst«, ki jo izdaja F. Bruckmann A. G. v Monakovem, v 31. l. (1929), št. 3 (december), str. 81—89, je izdal R. Ložar izborno ilustriiran članek o sodobnem slovenskem slikarstvu. Reprodukcijske predstavljajo T. Kralja Svatbo, V. Pilonu Vipavsko pokrajino, Fr. Kralja Magdaleno in Destelega brata, Dr. Vidmarja Pokrajino, V. Globočnika Primorko, Fr. Kralja Predmestje, Fr. Stiplovska Podoba dekleta in N. Vidmarja Prijateljice. Ker izbor ni bil čisto od pisatelja odvisen, ampak je iz večjega števila predlog uredništvo samo izbralo reproducirane, je ta izbor obenem dokaz za to, kaj smatra za pomembno v naši sodobni slikarji umetniško izobražen tujec, ki z razvojem in žitjem naše umetnosti nima nobenega stika. — Ložarjev članek posega preko impresionistov nazaj do Ažbeta in ugotavlja, zakaj je Tratniku pripadla vloga mejnika med staro in novo generacijo. Velikopotezno je na to označen razvoj slovenskega slikarstva po vojni, posebno je poudarjeno delovanje bratov Kraljev, v

primerno razmerje do njih postavljeno delovanje vidnejših drugih ter spretno končno vpleteno ime naših največjih med živimi, Plečnika in Jakopiča. — Članek je napisan jedrnato, res informativno ter skupno z izbornimi reprodukcijami našo umetnost v tujini zares na zrel način reprezentira. Frst.

IZ NAŠE DNEVNE KULTURE

Rimani vzorec za pesmi-kovače

(Kovano po meri »tra-la-li-la-li«. Ideja in doživetje nista potrebna. To je tudi v skladu z obliko.)

Posvečeno slovenskim epigonom.

Biti mora temna sila,
ki nas je na svet rodila
in se zdaj iz nas norčuje.
Težko si, življenje! Teci leta,
toda sreče, ki si jo obeta
človek, ni. Do smrti sam vzdihuje.

Samo ena roža tiha še
v temni noči mu cvete:
bledo upanje na smrt.
Ko se nagne v večni mir
človek — šele minejo preprij,
bolečina, žalost, jeza, srd. France Vodnik

Docela zrela kritika. Primerno je, da sporedno z oceno zadnjih Bevkovih knjig podamo tudi poročilo, ki ga je prinesla *Nova literatura* v svoji 10. (septembrski številki) o istih Bevkovih knjigah. Višino literarnih poročil v *Novi literaturi* smo že omenjali na ovitku 8. številke *Doma in sveta* — naj danes sledi nov dokaz.

»F. Bevk nije nepoznato ime u slovenačkoj literaturi. Od godine 1920. je taj književnik iz Julske Venecije, talijanske provincije, izdao već nekoliko knjiga: pesme, dečje pesme, pripovesti, crtice, novele. Ove i prošle godine objavio je u nekoliko izdavačkih preduzeća u Ljubljani, Trstu i Gorici nekoliko većih knjiga, pripovesti. U Sloveniji, gde je sav svet već jasno orijentisan i u kulturnom pogledu, g. Bevk ima već utvrđenu reputaciju katoličkog pisca. Već ranije je radio u katoličkom novinama i časopisima (Slovenec, Goriška Straža, Mladika, Dom in Svet). Katoličku orijentaciju on zastupa u pripovesti kao i u lirici.

O pripovestima »Muka gospe Vere« i »Krivda« ne može mnogo da se kaže. Prva pripovest je refleksivno — realističan prikaz jedne malogradanske porodice koju razara ženina slučajno izazvata ljubomora. Druga pripovest je uzeta iz posleratnog seljačkog života u Julskoj Veneciji i crta igru strasti i interesa koji razaraju jednu seljačku porodicu. Neka realistička manira, koja nas više seća Govekara nego Cankara, pomanjkanje šire koncepcije problema porodice i sela, ali lep jezik, — to su karakteristike obeju pripovesti koje još potpuno idu tragovima jednog preživelog realizma, kakav smo pre rata srećali u pripovestima objavljenim u seriji »Slovenske Večernice«. — Kad bi se oslobodio uskog katoličkog horizonta i kad bi hteo da duboko zahvati u istinske probleme slovenačkog seljaka pod fašističkim jarmom, g. Bevk — kao književnik tih krajeva — bi mnogo više mogao izazvati naše interesovanje za svoje književno stvaranje. D.«